

1955-ben járt volna le. De az utolsó három részlet fizetését a mezőgazdaság szocialista átszervezése ad acta tette. Az 1928. évi XLI. t. c. alapján a tartozás csak 1980-ban telt volna ki.⁴³

*

„... A földreform nem sikerült: – írja Buday Barna, az OMGE főszervező-igazgatója – de hiszen könnyű volt neki nem sikerülni. Azért ne csüggedjenek a kisgazdaságról álmódosók: az időknek az a mohája, amely sziklákat reszsz, földhasogató birtokpolitikát is csinál. Kétségbevonhatatlan a fejleményeknek az az irányzata, hogy végén a kisüzem eszi meg a nagyot, a kisember fog győzni, lassú, de biztos és elkerülhetetlen térfoglalásával. Győzni fog, megversenyezhetetlen szorgalma és igénytelensége révén... A jövő a kisemberé.”⁴⁴

Dr. Tolnay Gábor

A tapolcai Szentkút

A Tapolcai-medence északi felén elterülő mészköves-karsztos hátságnak a rétegeiből, a Vendék-hegy délkeleti lábánál tört elő egy bővizű karsztforrás, melyet ősidők óta Szentkútnak neveztek. A Szentkút forrásvíze, mely folyása közben még több kisebb forrás vizét is felfogja, Zalahaláp határában egy kisebb malmot is hajtott, majd felduzzasztva egy halastavat is táplált. Ezt az erecskét a Dunántúlon közismert *séd* szavunkkal itt Szentkúti sédnek (vagy érnek) hívták. Tapolcát északnyugatról megkerülve belefolyt a Tapolca-patakba, s vele a Balatonba.

A Szentkút vize fontos volt a környéken dolgozó földműveseknek, szőlősgazdáknak. Elnevezése, a hozzá fűződő szakrális és profán szokások, valamint a föléje emelt díszes épület is mutatja, hogy sokkal több volt, mint egyszerű víznyerő hely. Adta is a kitűnő vizet mindaddig, amíg a bauxitbányászat érdekében el nem kezdődött az ún. aktív vízszintsüllyesztés. Ennek következtében a Szentkút forrása – miután az elég magas szinten eredt – kiapadt. Elköltöztek a mellébe lévő erdészházból azok, akiknek hagyományos kötelességük és érdekük volt a forrás és az épület gondozása. A magára hagyott épület évről évre romlott,

⁴³Az 1928. évi törvények gyűjteménye. Bp., 1929. 963–985. old.

⁴⁴*Szakács Kálmán: A kommunista párt agrárpolitikája 1920–1930.* Kossuth Kiadó, Bp., 1961. 170–171. old.

majd tíz évvel ezelőtt leomlott, kövei szétszóródtak. Az évszázados tölgyfák között lévő forrás környékét elborította az erdei aljnövényzet, a köveket beleppte a moha, zuzmó. Közben lassan elhalnak azok is, akiknek még jelentett valamit a forrás, így néhány év múlva elfelejtve aludták volna örök álmukat az erdő korhadéka alatt a szépen faragott kövek.

Közismert, hogy a vizet, a forrásokat ősidők óta igen megbecsülte a lakosság. A forrásokat gondozták, védelmül fával, téglával, kövel foglalták és el is nevezték valamilyen jellegzetességéről, tulajdonságáról, szentekről stb. Ennek a forrásnak különös megbecsülését mutatja, hogy föléje igen díszes épületet emeltek Szűz Mária tiszteletére. Bizonyos jelek arra mutatnak, hogy már ezen épület előtt is volt valamilyen, kőből épített foglalata. Ez kitűnik egy hozzá fűződő legendából is.

Sajnos, az összedőlt épület építésének pontos idejét nem ismerjük, de a tapolcai templom barokk kori átépítésének idejére tehetjük. Feltevésünket alátámasztja az épület barokk stílusa, továbbá a faragott homokkövekbe bevéssett több évszám is. Az aránylag puha homokkőbe az ott megfordulók rengeteg monogramot, nevet és évszámot véstek. Ezek közül tisztán kivehető két legkorábbi évszám: 1770 és 1782. Feltehető, hogy a teljesen új építménybe azonnal nem véstek bele, így az építést 10–15 évvel előbbre tehetjük, ami megegyezik a templom átépítésének idejével (1757).

A forrás ősi tiszteletét mutatja a hozzá fűződő hagyomány, mely szerint a forrás környéke már a honfoglaló magyarok itt letelepedő Vér–Bulcsú nemzetségének áldozati helye volt. Erre írásos adat nincs, de elképzelhető, hiszen a forrás – ha az ekkori természeti körülményeket vesszük figyelembe – lakott helytől távol, sűrű erdő rejtekében eredt. Lehetséges, hogy itt is az történt, mint más pogány szokással, kultushellyel hogy azt az új vallás megszüntetni nem tudván, a saját ideológiájának szolgálatába állította. Így lett a polgány áldozati kútból szentkút. Semmi sem mond ellene tehát a pogánykori kultusznak, az viszont tény, hogy a Szentkút a keresztény vallásos tiszteletnek színhelye volt már évszázadokkal ezelőtt is, különben nem építettek volna föléje ilyen díszes épületet. A többi szentkúthoz hasonlóan ezt is Szűz Mária tiszteletére építették, ami kitűnik a rajta lévő szentképből, a régiek elbeszéléséből és abból a tényből, hogy tavasztól őszig minden Szűz Máriával kapcsolatos ünnepen a tapolcaiak, zalahalápiak processzióval felkeresték, de látogatták a környékbeli falvak (Sáska, Hegyesd, Monostorapáti, Diszel) lakói is vallási és kirándulási céllal.

Minden szentkúthoz fűződik valamilyen csodás gyógyulási történet. A megkérdezett idősebb asszonyok ilyen csodás történetet nem ismertek, pedig volt, amit az – mm – szignóval írt meg valaki a Tapolcai Újság 1927. március 16-i számában. A történet leírója egy öreg gombaszedő asszonytól hallotta a csodás gyógyulást, mely szerint a hajdani püspöki malom bérlőjének a leánya és a malom kocsisának fia titokban megszerették egymást. Egyszer a leány súlyosan megbetegedett, lábai megbénultak. A legény, aki időközben juhászbojtár lett, a Szentkút mellett elaludva azt álmodta, hogy lesántult bárányai átmentek a Szentkút vizén és abból kilépvé meggyógyultak. Ezt csodás jelnek véve éjjel titokban kivitte a leányt a Szentkúthoz, s béna lábait locsolva a szent vízzel, az meggyógyult. Az apa e csodálatos gyógyulásért a forrás fölé kápolnát építtetett, ahol a fiatalok összeházasodtak. A történet szerint ezután jött a tatár és a török, a kápolna elpusztult, de helyette építették azt, ami az elbeszélés idején állt.

Noha ez a Szentkút nem volt olyan híres, mint sok más, búcsújárásáról híres hely, de ehhez is hasonló vallási (szakrális) szokások fűződtek. A vizét szenteltvízként használták, ha odaértek, belemártva a kezüket azzal vetettek keresztet. Ismert volt itt is az ún. mosdatott keresztelés szokása. A fiatal leányok (ritkábban fiúk) megkérték a számukra kedves idősebb asszonyt, hogy keresztelje meg őket. Az asszony belemártva kezét a vízbe, megmosta a leány arcát, s ezzel keresztlány (fia) lett, s életük végéig keresztanyámnak-keresztlányomnak szólították egymást és ezt ugyanolyan értékűnek vették, mint a rendes keresztelést. Szokás volt az ún. *komálás*, amikor nagyjából azonos korú leányok, illetve fiúk (barátok) egymást mosdatták meg, és ezután komámasszonyok, komámuramnak szólították egymást. Olykor ajándékot is adtak a megkereszteltnek: szentképet, imakönyvet, rózsafüzért, néhány fillért stb. Némely vidéken az ilyen komálás után magázták egymást, itt azonban ez nem volt szokásban.

Noha nem ismerték a Szentkúthoz fűződő regebeli csodálatos gyógyulást, de mégis hittek a forrás gyógyító erejében. Más szentkutakhoz hasonlóan itt is hitték, ha fájós kezüket-lábuikat megmossák a kifolyó vízben, az meggyógyul, sebek begyógyulnak, beteg szemüket megmosva jobban látnak stb.

Jó időben, a jelesebb Mária-ünnepeken még árusok is kirakodtak, vallási tárgyakat (szentkép, imakönyv, rózsafüzér, szobrocskák, keresztek stb.) és édességet, mézeskalácsot árultak. Mária nevenapján a sümegi ferences barátok búcsújáról visszajövők ide betértek, megpihentek, énekeltek, imádkoztak és mentek tovább. Más búcsújáró helyekhez hasonlóan a vallási ceremóniák után következett a szokásos evés-ivás, beszélgetés, megvendéglés. Alkalom volt rokonok, barátok találkozására, ismerkedésre, barátságok, szerelmek szövődtek.

A vallási szokások legtovább a paraszti rétegek körében éltek, a polgári rétegek mindinkább kellemes kirándulóhelynek, felüdülésnek, szórakozási lehetőségnek tekintették. Gyakran tartottak itt majálist, vagy csak baráti összejövetelt a jó hideg vízbe behűtött bor mellett.

A múlt század végétől az iskolások is kirándultak ide és ez különösen azután lett rendszeres, hogy hivatalosan is elrendelték a madarak és fák napját. A mi korosztályunk mint elemista, polgárista tartotta itt közös kirándulásait, de egyénileg is eljöttünk ide virágot szedni. Még az 1950-es években is vittük oda tanítványainkat, ápolva a régi hagyományt.

A cserkészlet elterjedésével, a két háború között rendszeresen táboroztak itt, hiszen adottak voltak a legfontosabbak: a tiszta víz, az erdő, a jó levegő, a nyugalom.

Mindez ma már csak az emlékekben él és a forrás kiszáradása után az épület is eltűnik, ha meg nem menti a Tapolcai Városszépítő Egyesület. Nem kis fáradságba, utánjárásba, szervezésbe került, mire az épület szétszóródott köveit behoztuk és a Kistó partján felállítottuk. Az eredeti helyszínen való újbóli felépítésnek semmi értelme nem lett volna, hiszen a forrás kiapadt, és még csak remény sincs az újjáéledésére. A Kistó partja hasonlítván az eredeti helyszínhez, erre a célra megfelelt és ebben a környezetben olyan természetesen hat, mintha mindig is ott lett volna.

Szerencsére, akihez csak fordultunk, mindenki készségesen segített: a kövek behozatalában, az alap elkészítésében, a víz odavezetésében, a felépítésben. Már jó ideje gyűjtöttük a Szentkútról készült régi fényképeket, így a meglévő kövek méretei és a fényképek alapján pontos helyreállítási rajzot tudtunk készíteni. Egy faragott követ nem tudtunk még utólagos kutatás során sem fellelni, a kútnyílás bal oldali oszlopkövét. Ezt a másik alapján betonból öntöttük ki.

Az épületet csekély változtatással az eredeti formájában építettük fel. Változás a már említett oszlop pótlása és a timpanon köveinek megcserélése. Erre azért volt szükség, mert amikor összedőlt az épület, az elől lévő kő jobban megsérült, így az épebb hátsó került előre. Egyébként a két kő között csak annyi volt a különbség, hogy a hajdan elől lévőnek a közepe jobban ki volt mélyítve, ami arra utal, hogy ebben lehetett még egy háromszög alakú kő, melyen – csak találgathatunk – a Szentháromság attribútuma, az Istenszem lehetett kifaragva. Erre azonban már senki sem emlékszik, mint ahogy arra sem, hogy a timpanon tetején még volt egy kereszt, melyre a csúcson lévő négyzet alakú bevésséből következtethetünk.

Az épületet rendszeresen meszelték. Volt időszak, amikor vörös vagy szürke színűre, de ezek a színezések nem lehettek eredetiek, mert egy 1848-as bevéssés alján is találtunk vörös festéket, jeléül annak, hogy azután festették. Rendszerint évente közönséges oltott mésszel kenték be, ez a kút mellett lakó erdész feleségének a tiszte volt. Most már olyan vastag néhol a meszréteg, hogy a faragott kövek profilja szinte teljesen eltömődött.

Külön története van a rajta lévő szentképnek. A két csigamintás kő között egy 40x56 cm-es vaslemezre festett Madonna-kép volt, ami a régi fényképeken elég jól látszik. A vaslemezre festett kép teljesen megsemmisült. Amikor 1984-ben helyreállítottuk, felmerült, hogy tegyük-e új képet avagy sem. A vélemények megoszlottak és évekig nem is volt rajta kép. Ismerve Udvardy Erzsébet festőművész ilyen irányú művészi munkáját, megkértem, hogy fessen rá képet. Miután megnézte az épületet, megígérte a Madonna-kép megfestését, de azt kérte, hogy a képet ne kívülre tegyük, hanem besüllyesztve és az elejét üveglappal védjük. Az üveglapot Szollár Gáspár lakatosmester által készített, ízléses vaskeretbe tettük.

Említettem, hogy az épületet rendszeresen meszelték, de amíg félig-hétdig a földben feküdt, némely részein megmaradt a meszelés, másokon lekopott, belepte a moha, zuzmó, így évekig elég gondozatlan képet mutatott. Most, amikor a kép belekerült, elhatároztuk, az újrafestést a barokk kor ízlésvilágának megfelelően: az alap fehér, egyes kiemelkedő faragás a környezethez illően zöldesszürke színű.

Miután a szentképet pótoltuk, az épület visszakapta vallási jellegét, a szokáshoz híven a helyi plébános szeptember 23-án újból felszentelte egy szép kis ünnepség keretében. Sokan

eljöttek azok közül, akiknek még voltak emlékei a Szentkútról, de sokan olyanok is, akik szeretik a szépet és örülnek a régi keresztény értékek megmentésének. Az ünnepségre a Városszépítő Egyesület a Tapolcai füzetek sorozatban kiadta e soroknál jóval bővebb tanulmányt és nagyobb példányszámban egy négyoldalas kis ismertetést.

Már 1984-ben elhelyeztünk a hátoldalán egy márványtáblát, melyen az alábbi szöveg ad tájékoztatást az érdeklődőknek: „A Véndek-hegyi kiapadt Szentkút összedőlt építményét itt állította helyre 1984-ben a Városszépítő Egyesület.”

Tóth József

Köszöntjük a kilencvenesztendős Domokos Pál Pétert!

Pünkösdi búcsú Csíksomlyón

Plungor Sándor rajza

Domokos Pál Péter egyidős századunkkal. 1901. június 29-én született Csíksomlyón és egész életét a keleti magyarság – a székelyek és a csángók – múltjának, kultúrájának szentelte. Életében mindig elsősorban arra vállalkozott, amire nem volt más jelentkező, legyen az a XVIII. századi hangszeres magyar zene, vagy a moldvai csángók zenei anyanyelve. Munkássága így mindig újat, értékeset hozott a magyar tudomány számára. Igazságszeretete, népéért, nemzetéért elkötelezett munkássága miatt a magyarság ellenségei sosem szívték. Ceausescu Romániájában és Kádár Magyarországon egyaránt nemkívánatos személy volt. Ha Domokos Pál Péternek csak átlagos életkort adott volna a sors, idehaza is félreállított, rendőri felügyelet alatt álló emberként hal meg. De mert pátriárkai életkor adatott számára, megérhette számos könyve megjelenését, sikerét, s az egész nemzet nyilvános ünneplésének alkalmait.

Domokos Pál Péter bizonyára elhatározta, hogy túléli a magyarság ellenségeit. Ez részben sikerült neki, s szívből reméljük, hogy elhatározása valóra válik. Itt következő írásának közlésével is köszöntjük 90. születésnapján, és kívánunk neki jó egészséget, számos alkotó esztendő! (A szerkesztőbizottság)